

*Materiał roboczy opracowany przez Regionalny Panel Ekspertów
oraz Regionalne Forum Inicjatyw Pozarządowych województwa warmińsko-mazurskiego
będący podstawą do dyskusji podczas VII Ogólnopolskiego Forum Inicjatyw Pozarządowych
przygotowany na potrzeby strategii rozwoju sektora obywatelskiego*

Organizacje pozarządowe na obszarach wiejskich

*Wyniki pracy Regionalnego Panelu Ekspertów
i Forum Inicjatyw Pozarządowych województwa warmińsko-mazurskiego*

1. Diagnoza

Na obszarach wiejskich Polski funkcjonuje ok. 45.000 podmiotów szeroko rozumianego sektora pozarządowego, w tym 27.000 stowarzyszeń (w tym 16.400 Ochotniczych Straży Pożarnych), 700 fundacji, 3.500 organizacji samorządu zawodowego i gospodarczego (kółek rolniczych, organizacji producentów itp.), 900 innych organizacji (koła łowieckie, kasy zapomogowe), 1.300 jednostek związków zawodowych, 4.000 spółdzielni rolniczych, 8.000 parafii Kościoła katolickiego i innych kościołów oraz innych podmiotów (spółki wodne, związki wałowe, wspólnoty gruntowe i leśne). Organizacji wiejskich jest zatem stosunkowo dużo, pełnią różne funkcje, tworzą koloryt wsi i stały się jej nieodzownym elementem. Przeciętny wiejski sektor pozarządowy to stowarzyszenia zorientowane zwłaszcza na rozwój lokalny i pomoc społeczną, kulturę, edukację czy sport; parafia lub organizacja przyparafialna, OSP, Koło Gospodyń Wiejskich. Ich pierwszą bolączką jest brak środków finansowych na działalność, ale też niski poziom aktywności mieszkańców, nieistniejące sieci współpracy między organizacjami, trudniejszy dostęp do wsparcia merytorycznego (szkoleń, doradztwa), brak reprezentacji i rzecznictwa, nieumiejętność radzenia sobie w gąszczu przepisów. Pojawia się jednak odmienne zdanie – nie brak pieniędzy (z reguły niedużych) jest przeszkodą w rozwoju, lecz niski kapitał ludzki, a zwłaszcza społeczny, a więc niskie zaufanie, słaba współpraca, wątłe sieci powiązań. A przecież to kapitał społeczny w konsekwencji buduje dobrobyt i jakość życia. *Na wsiach potrzeba więcej życzliwych, otwartych ludzi – miłośników wsi i ludzi* (uczestnik FIP).

W stosunku do organizacji z miast, organizacje wiejskie mają zdecydowanie mniejsze budżety roczne, mniejszą liczbę pracowników i wolontariuszy (a najczęściej wcale), a jak już mają, to o słabszych kompetencjach. W ich szeregach trudno znaleźć młodych ludzi. Organizacje z reguły nie współpracują ze sobą, raczej się nie sieciują, nie bardzo potrafią współpracować z innymi partnerami. Narzekają na rozbuchaną biurokrację związaną z realizacją projektów, zwłaszcza unijnych, na niepotrzebne utrudnienia administracyjne m.in. przy prowadzeniu działalności ekonomicznej, np. księgowość.

Ich głównym źródłem finansowania, i co za tym idzie – najważniejszym partnerem jest samorząd. To on rozdaje karty – dotacje i wsparcie niefinansowe. Przy słabej aktywności mieszkańców to stało się naturalne. Zresztą, bardzo często to urzędnicy je współtworzą i zasiadają w zarządach. Samorząd traktuje je różnie – jako swoją wizytówkę albo jako

konkurenta. Bardzo często organizacje uzależniają się od samorządu, przez co tracą swoją ważną funkcję kontroli władz i stają się jedynie uzupełnieniem działań administracji. Czasami wypracowują sobie niezależność, jednak kosztem braku finansowania z budżetu gminy, są wtedy samotne. Czasami stopniowo budują współpracę z samorządem, poprzez którą zdobywają wpływ na jakość pracy samorządu.

Partycypacja społeczna mieszkańców jest minimalna. Ludzie są raczej nieufni i bierni. *Nawet przyjdą jak ich się zaprosi, ale żeby samemu pomóc...* (uczestnik FIP). Brakuje im poczucia, że mogą mieć wpływ na lokalną politykę. Samorządom raczej na tym nie zależy, co wyraża się m.in. w braku konsultacji lub w ich fasadowości. *Jak organizacja upiększa wieś – dobrze, jak miesza się w działania samorządu – źle...* (uczestnik FIP).

Mimo problemów organizacje na obszarach wiejskich i w małych miastach rozwijają się, realizują projekty, mają pomysły na przyszłość, a ich liderzy są raczej optymistami. Działając w małych społecznościach, liderzy organizacji korzystają z kontaktów osobistych. Przyspiesza to podejmowanie działań i angażowanie się w kolejne inicjatywy. Liderzy – wobec bierności innych – łączą wiele funkcji społecznych co powoduje przemęczenie i frustrację. Z drugiej strony pojawiające się urazy i konflikty personalne, trudne do załagodzenia w małych środowiskach, utrudniają inicjatywy.

Cechą wyróżniającą organizacje na wsi jest ich duży *ładunek oddolny* w kontekście rozwoju lokalnego. Bezpośrednie kontakty na wsi sprawiają, że łatwiej jest zaangażować ludzi do udziału w życiu społecznym, brak anonimowości sprawia, że chętniej identyfikują się ze swoją wsią, miasteczkiem. Poprzez organizacje mogą załatwić ważne dla społeczności sprawy.

Ciągle potrzebują wsparcia merytorycznego – towarzyszenia w rozwoju, pomocy w samoorganizacji, tworzeniu sieci i porozumień. Wtedy staną się realnymi animatorami zmian, poczują sprawstwo i będą rzeczywiście kreować rozwój wspólnoty lokalnej.

2. Wnioski i rekomendacje

1. Ludzie w organizacjach

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia	Adresat rekomendacji
1	Niewystarczające kompetencje liderów i działaczy społecznych z obszarów wiejskich	- uruchomienie systemu wsparcia liderów/działaczy z obszarów wiejskich i małych miast	- ogólnopolski program pomocy dużych organizacji dla małych organizacji (miejsce pracy, staży, coaching, wspólne działania itp.) - cykle edukacyjne regionalne, ogólnopolskie i eksperckie - wzmocnienie ww działań	- organizacje pozarządowe /federacje branżowe rząd, samorządy, biznes, media

			<p>środkami publicznymi (projekty systemowe PO FIP)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ogólnopolski program stypendialny dla działaczy społecznych finansowany przez biznes - promocja lokalnych liderów przez różne media - program edukacyjny dla małych samorządów z wdrażania Modelu Wsparcia Liderów 	
2	Znikomy poziom edukacji obywatelskiej	- systemowa edukacja obywatelska formalna i nieformalna przede wszystkim dzieci i młodzieży z obszarów wiejskich (edukacja poprzez wolontariat)	- jw. z uwzględnieniem wolontariatu - skonstruować pod tym względem program tzw. WOS	- organizacje pozarządowe/ federacje branżowe, rząd, samorządy, biznes
3	Niezadawalająca partycypacja społeczna mieszkańców	- kształtowanie postaw mieszkańców w kierunku współdziałania w zarządzaniu wspólnotą lokalną - wdrażanie w samorządach zasad partycypacji społecznej	- szkolenia - kampanie promocyjne - włączenie do wszystkich konkursów dotacyjnych kryteriów strategicznych (np. 5 pkt.) za włączanie społeczności lokalnych jako współrealizatorów	- administracja publiczna, sponsorzy/grantodawcy, organizacje pozarządowe/ federacje branżowe
4	Ambiwalentne postrzeganie angażowania się działaczy społecznych w prace samorządu terytorialnego	- promowanie obecności społeczników w samorządach terytorialnych, traktowane jako kolejny rodzaj działalności	- kampanie upowszechniające, nagłaśnianie dobrych praktyk, sieciowanie organizacji prowadzących tego rodzaju działalność	- organizacje pozarządowe/ federacje branżowe, samorządy terytorialne

		społecznej i obywatelskiej		
5	Słabo rozwinięta sieć wolontariatu na terenach wiejskich	- tworzenie sieci wiejskich kół wolontariuszy w oparciu o organizacje, szkoły i GOKi.	- opracowanie modelu funkcjonowania koła wolontariuszy - upowszechnianie	- społeczność lokalna, organizacje pozarządowe/federacje branżowe, samorządy terytorialne, media
6	Trend osiedlania się mieszkańców miast na obszarach wiejskich	- pozyskiwanie mieszkańców napływowych do działań na rzecz wsi	- zapraszanie nowo osiedlonych mieszkańców do współpracy w organizacjach - promocja aktywnych postaw	- społeczność lokalna, organizacje pozarządowe/federacje branżowe, samorządy terytorialne,

2. Finanse organizacji

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia	Adresat rekomendacji
1	Organizacje uzależnione od jednego źródła finansowania	Dywersyfikacja/różnorodność finansowania	- informacja, edukacja, animacja, doradztwo - ośrodki wsparcia organizacji - fundusze lokalne - regranting - ekonomizacja - fundraising - crowdfunding	- Centra Organizacji Pozarządowych, federacje branżowe, samorządy lokalne, fundusze lokalne - OWES/IPS - MPiPS, Ministerstwo Rolnictwa - Samorząd Województwa (Program Odnowy Wsi)

2	Samorząd rzadko przekazuje zadania publiczne organizacjom w oparciu o umowy wieloletnie	Zwiększenie ilości zadań publicznych realizowanych przez organizacje, wystandaryzowanych, w oparciu o umowy wieloletnie	<ul style="list-style-type: none"> - szkolenia pokazujące korzyści - gotowe rozwiązania (model z innej gminy) - upublicznianie standardów zadań oraz dobrych praktyk dot. zadań publicznych - współpraca z RIO (modelowa ścieżka kontraktacji) – rzecznictwo, uczestnictwo w grupach roboczych 	<ul style="list-style-type: none"> - samorządy lokalne - pełnomocnicy ds. ngo - organizacje pozarządowe - media
3	Nieumiejętność łączenia zasobów lokalnych do realizacji zadań publicznych	Partnerska realizacja inicjatyw i zadań publicznych oraz udostępnianie zasobów	<ul style="list-style-type: none"> - tworzenie lokalnych map zasobów, - włączanie różnych partnerów - czytelna współpraca pozafinansowa - pracownik gminy oddelegowany czasowo do pracy w organizacji realizującej zadanie publiczne 	<ul style="list-style-type: none"> - samorządy - organizacje/federacje branżowe
4	Słabe upowszechnienie funduszy sołectkich	Upowszechnienie funduszu (<i>Fundusz sołectki w każdej wiosce</i>), uspołeczniony sposób zarządzania funduszem	<ul style="list-style-type: none"> - promocja dobrych praktyk 	<ul style="list-style-type: none"> - samorządy - społeczności lokalne
5	Utrudnione zasady pozyskiwania wsparcia finansowego i pozafinansowego i realizacji projektów	Uproszczenie procedur, stosowanie nowych narzędzi wsparcia, procedury konkursów umożliwiające ciągłą realizację wybranych zadań przez organizacje (w przypadku zadań	<ul style="list-style-type: none"> - uproszczony wzór wniosku - uproszczony system oceny na poziomie lokalnym - wyeliminowanie wkładów własnych finansowych przy 	<ul style="list-style-type: none"> - Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej - samorządy lokalne - federacje

		instytucjonalnych)	małych przedsiębiorstwach - ryczałt - pożyczki, poręczenia w samorządach - klauzule społeczne w zamówieniach publicznych - promowanie w samorządach przyjaznych organizacjom procedur konkursów	
6	Mało przyjazne warunki pożyczkowe, poręczeniowe w ofercie banków	- stworzenie banku NGO	- analiza ofert bankowych - analiza powołania nowego podmiotu	- banki - duże organizacje/federacje
7	Brak wsparcia rozwoju instytucjonalnego organizacji	- umożliwienie administracji wsparcia finansowego i rzeczowego działalności organizacji a nie tylko realizacji przez nie zadań publicznych	- rzecznictwo, rozmowy z grantodawcami - opracowanie i wdrażanie programów na wzmocnienie instytucjonalne	- MPiPS (RP FIO) - samorządy lokalne - prywatne fundacje
8	Mało dostępnych środków w ramach tzw. szybkiej ścieżki	- zwiększenie środków w ramach art. 19a udpp - rozwój inicjatywy lokalnej - lokalne programy grantowe	- informacja, edukacja, rzecznictwo	- MPiPS - samorządy lokalne - samorząd województwa
9	Zbyt złożona księgowość i sprawozdawczość finansowa w organizacjach	- uproszczenie zasad księgowości - do 50 tys. zł budżetu rocznego np. księga przychodów i rozchodów - do 1000 zł – rozliczenie <i>na zeszyt</i> (do uzgodnienia)	- rzecznictwo - zmiany prawne - sprawozdania online - program opensource do obsługi księgowej - wzory dokumentów	- Ministerstwo Finansów - sieci/federacje - organizacje wsparcia - Rady Pożytku Publicznego
10	Utrudniony start nowo założonych	Różnicowanie konkursów i dotacji.	- opracowanie zasad przeprowadzania	- samorządy terytorialne - federacje

organizacji		konkursów ofert preferujących nowo założone organizacje - łączenie dotacji na rozwój organizacji ze zrealizowaniem małego zadania oraz szkoleniem członków organizacji	branżowe - MPiPS
-------------	--	---	---------------------

3. Wizerunek organizacji i sektora

Lp	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia	Adresat rekomendacji
1	Mały udział mieszkańców w w pracy na rzecz dobra wspólnego	Budowanie etosu pracy społecznej i obywatelskiej w społecznościach lokalnych	- w ramach edukacji formalnej/szkolnej - popularyzacja Karty Zasad Działania Organizacji Pozarządowych - przeprowadzanie dorocznego ogólnopolskiego dnia społecznika przez 3 sektor	- Ministerstwo Edukacji - organizacje pozarządowe - OFOP
2	Małe zrozumienie pracy organizacji przez mieszkańców w	Podnoszenie jakości komunikowania się organizacji z otoczeniem	- konsultowanie swoich pomysłów z mieszkańcami - współpraca z mediami lokalnymi - wykorzystanie możliwości mediów publicznych (opp) - tworzenie mediów pozarządowych	- społeczności lokalne - telewizja publiczna - media lokalne - media pozarządowe - media społecznościowe
3	Mały poziom zaufania mieszkańców w do pracy	Wzmocnienie przejrzystości działań organizacji	- tworzenie i upublicznianie sprawozdań rocznych, projektów, efektów realizacji projektów,	- organizacje pozarządowe - organizacje strażnicze - OFOP

	organizacji		działań itp. - prowadzenie kampanii informacyjnych w tym zakresie skierowanych do organizacji - publikowanie corocznego raportu określającego poziom transparentności pracy organizacji	
4	Naruszanie dobrego wizerunku sektora przez naganne zachowania organizacji	Eliminowanie nieuczciwych/nagannych zachowań organizacji	- promowanie Karty Zasad Działania Organizacji Pozarządowych - tworzenie sądów koleżeńskich przez organizacje i podejmowanie rozmów	- organizacje pozarządowe - reprezentacje (Rady Organizacji Pozarządowych) - Rady Działalności Pożytku Publicznego - OFOP
5	Wzmocnienie wizerunku organizacji	Promowanie dobrych praktyk, wyróżnianie inicjatyw, postaw obywatelskich	- organizowanie konkursów promujących dobre praktyki działań organizacji z zaangażowaniem samorządów	- organizacje pozarządowe - samorządy terytorialne
6	Niska kultura prawna i organizacyjna części organizacji wpływająca na ich wizerunek w otoczeniu	Profesjonalizacja/sprawność organizacji	- uruchamianie/rozszerzenie w gminach wsparcia organizacji przez Urząd Gminy (urzędnik odpowiedzialny za organizacje pozarządowe), biblioteki wiejskie, ośrodki kultury, - w każdej gminie funkcjonuje urzędnik odpowiedzialny za współpracę z organizacjami pozarządowymi	- organizacje pozarządowe - samorządy terytorialne - organizacje wsparcia - SPLOT (Forum Pełnomocników)

			(koordynator współpracy, pełnomocnik ds. op) - tworzenie powiatowych Centrów Organizacji Pozarządowych	
7				

4. Współpraca wewnątrz sektora

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia	Adresat rekomendacji
1	Zbyt mała integracja, współpraca na obszarach wiejskich	- budowanie porozumień lokalnych liderów/ek (ksiądz, sołtys/ka, organizacje pozarządowe, placówka edukacyjna, GOPS, GDK itp.)	- inicjowanie spotkań, wspólnych przedsięwzięć - wdrażania Modelu współpracy administracji publicznej i op, - promocja dobrych praktyk - witryna organizacji wiejskich dla tworzenia bazy kontaktów, wymiany doświadczeń, szukania rozwiązania problemów	- samorząd gminny - lokalni liderzy - organizacje wsparcia
2	Zbyt mały udział mieszkańców obszarów wiejskich w działaniach na rzecz wspólnoty lokalnej	- wzmacnianie partycypacji społecznej na terenach wiejskich	- współtworzenie polityk publicznych zgodnie z Modelem współpracy - sporządzenie „wyciągu” z Modelu współpracy dla gmin wiejskich i miejsko-wiejskich	- samorządy terytorialne wszystkich szczebli - organizacje pozarządowe - lokalni liderzy - reprezentacje sektora (Rady Organizacji Pozarządowych) - Rady Działalności Pożytku

				Publicznego
3	Słaba współpraca pomiędzy organizacjami na terenach wiejskich a organizacjami spoza tych terenów	- animowanie współpracy - wdrażanie programów łączących organizacje uczące z organizacjami uczącymi się	- systematyczne organizowanie forów/spotkań - promowanie w konkursach grantowych takich rozwiązań	- organizacje pozarządowe - organizacje wsparcia

5. Inne kwestie – do przedyskutowania

1. Niski poziom spółdzielczości na wsi.
2. Współpraca organizacji wiejskich z samorządem nie potrzebuje instytucjonalizacji (np. tworzenia Rad Działalności Pożytku Publicznego, tworzenia rocznych programów współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi) – należy uprościć roczne programy współpracy. **[temat do dyskusji]**
3. Należy dostosować przepisy do działań organizacji na małą skalę na wsi.
4. Potrzebny jest większy nacisk na kulturę współpracy, a nie regulacje administracyjne - należy kształcić urzędników odpowiedzialnych za współpracę z organizacjami pozarządowymi oraz przedstawicieli organizacji.
5. Społeczności dążą do sądowej rejestracji organizacji tylko z powodu możliwości pozyskiwania środków publicznych w formie konkursów – należy zastanowić się nad zmianą tej sytuacji. **[temat do dyskusji]**
6. Obserwuje się trend powoływania organizacji przez pracowników instytucji samorządowych (np. GOPS) w celu pozyskania dodatkowych pieniędzy na działania instytucji - organizacja przyinstytucjonalna nie powinna otrzymywać pieniędzy publicznych na rzecz instytucji w ramach której działa. **[temat do dyskusji]**